

SDÚ aneb psychologie v praxi let padesátých

Někdy můžeme mít pocit, že v psychologii, podobně jako v mnoha jiných oborech, musíme dohánět Evropu či Ameriku. Může nám tak uniknout, že na některých pracovištích u nás pracovali psychologové již před desítkami let způsobem, o němž dnes mnozí jen sní.

**Zdeněk Matějček
(1922)**

Dětský psycholog. Zabývá se především vývojovou psychologií, sociální psychologií dětství, organickými poškozeními mozku a jejich následky v psychickém vývoji dětí, specifickými poruchami učení, rodinou a její problematikou. Je autorem či spoluautorem četných odborných i popularizujících publikací domácích i zahraničních.

Můj vzácný učitel na fakultě, profesor J. B. Čapek, měl jednou veřejnou přednášku na téma „J. A. Komenský a současnost“. Začal však o tom, co z myšlenek Komenského dosud skutečně nebylo, tedy „J. A. Komenský a budoucnost“. Tohle mi nějak vyvstane v mysli vždycky, když pomyslím na své začátky v tehdejší pražském Sociodiagnostickém ústavu. Na bezplatnou praxi jsem tam začal docházet v listopadu 1949 a zaměstnán jsem tam byl od roku 1950. Nejprve podmínečně, protože jsem měl nastoupit do právě budovaného SDÚ v Brně, ale když se v pražském ústavu uvolnilo místo po psychologovi Ladislavu Fuchsovi, pozdějším známém spisovateli, byl jsem tam přijat definitivně. Pak se nám sice několikrát změnila vrchnost a vývěsní tabulka nade dveřmi, ale náplň práce, její styl a zaměření, atmosféra a duch, to zůstalo zachováno (aspoň pro mne) celých dalších dvacet let.

Proč ta budoucnost? Představte si, prosím, že v tomto SDÚ již tehdy důsledně fungovala týmová práce, i když oficiálně se o ní začalo mluvit až o hodně později. Byli tam čtyři psychologové, čtyři sociální pracovníci, dva lékaři, z nichž jeden byl pediatr a druhý „sociální lékař“, jedna dětská sestra a k tomu jeden nebo dva administrativní pracovníci. Viděli jste někde takto vyvážený tým?

Každé dítě bylo vyšetřeno psychologicky, sociální pracovníci zpracovávaly podrobnou anamnézu a lékař vyšetřil dítě vskutku od hlavy k patě. Samozřejmě součástí anamnézy byl rodokmen dítěte a hodnocení sociální funkce rodiny. Takže než psycholog začal vyšetřovat, věděl toho dost o dítěti, o rodičích, o babičkách, o konstelaci sil v rodině a o mnoha jiných věcech. Nikdy později jsem nic takového už nezažil – a stalo se to mým ideálem pro budoucnost. Sociální pracovníci měly vysoký pracovní status. (Však také paní Líbuše Škvorová a Eva Novotná od těch dob s námi spolupracují a jsou oporou všech našich výzkumných projektů.)

Stejně tak tomu bylo s tělesným vyšetřením dítěte. Antropologický popis, hodnocení somatotypu, funkce smyslu, laterality, řeč, neurologické vyšetření, od malformací až po jizvy, modřiny a spoustu jiných nálezu, které vstoupily do obecného povědomí teprve v letech osmdesátých pod titulem CAN (child abuse and neglect). V takovéto komplexnosti jsem už nikdy později vyšetření dítěte nenašel. Kéž by ji mladší generace v budoucnosti zažila. Nevěřili byste, jaká to je škola psychologie!

Vzpomínám, jak při návštěvě v jednom dětském domově vyšetřoval děti sám náš šéf MUDr. Oldřich Říha. Brzy se v personálu rozkřiklo, že to je vyšetření nevidané, neslychané a tak trochu zázračné. „Na co všechno vám ten doktor nepřijde!“ On totiž nejen dítě obhlédl a odposlouchal, ale i prohmatal, prstce na nohou prozkoumal, po jizvách na hlavě pátral atd. I paní ředitelová požádala dr. Říhu, aby se podíval na jejich malého chlapce. Přihlížela tomuto lékařskému koncertu a postup kontrolovala. Když všechno skončilo, paní ředitelová sama ještě připomněla: „Ale, pane doktore, na hlavu jste mu ještě nesahal a neprohmatal! – Tak aby to bylo úplně!“

Nejde však jenom o důkladnost jednotlivých vyšetření, nýbrž o jejich syntézu. Nad každým dítětem se pracovníci scházeli, domlouvali, uvažovali. Závěrečnou poradu s rodiči měl zpravidla psycholog. Ten také formuloval závěr pro zprávu, která se posílala nejruznějším zájemcům – školám, sociálním institucím, lékařům, soudu, policii atd. Dr. Říhovi příslušelo, aby zprávu zkontroloval a podepsal. Po pravdě řečeno, na jeho stole se zprávy hromadily a předlouho čekaly na expedici. Nakonec už je podepisovali psychologové sami.

Dětská psychologie v praxi té doby měla dva směry. Jeden našel své místo v rámci psychiatrie, jejímž představitelem byl doc. Josef Appetauer na psychiatrické klinice v Praze, druhým byly sociodiagnostické ústavy orientované vysloveně sociálně. Nesly dál plodné dědičství dřívějšího Pedagogického ústavu z první republiky. Od dr. Říhy jsem často slyšel, jak se odvolává na profesora Cyrila Stejskala a jeho koncepci. A když se mi později (to už prof. Stejskal byl dávno vězněm v Leopoldově) dostaly do rukou spisy dětí s jeho psychologickým vyšetřením, bylo mi jasné, jak významné dědičství dostal náš ústav do vlnku. Tehdy bychom rozhodně nemuseli Evropu ani Ameriku v ničem dohánět.

Pak ale přišly doby nejistoty. Neboť, jakápak sociální práce, jakápak psychologie, když už všechno je vyřešeno! Stačilo číst Rudé Právo! ■